

Janusz Królikowski

"Jezus w świetle historii", Józef Kulisz, Warszawa 1989 : [recenzja]

Collectanea Theologica 62/3, 188-189

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w odległej starożytności, natomiast skutki trwają do dzisiaj. Napisana przystępnie, żywo i rzetelnie jest dobrym przykładem wyważonej i solidnej refleksji nad zagadnieniami bardzo trudnymi. Od ich naświetlenia i poznania zależy prawidłowe rozeznanie natury chrześcijaństwa i judaizmu oraz właściwe kształtowanie jakościowo nowych stosunków międzyreligijnych.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Ks. Józef KULISZ SJ, *Jezus w świetle historii*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1989, s. 68.

Czymś niezwykle ważnym w wierze i teologii chrześcijańskiej jest ciągle powracanie do tego, co o Jezusie z Nazaretu mówi nam historia; nie można bez tego do końca zrozumieć nurtu życia duchowego, któremu dał początek i który wciąż od nowa przekształca człowieka i jego dzieje; nie można bez Jezusa zrozumieć historii i kultury człowieka. Szczególnie dużą uwagę na poszukiwania związane z historią Jezusa zwrócili dwa ostatnie stulecia. Historię tych poszukiwań Jezusa historycznego prześledził i zaprezentował nam ks. J. Kulisz SJ w cennej publikacji *Jezus w świetle historii*.

W pierwszej części sygnalizowanej publikacji autor omawia zagadnienie indywidualnych interpretacji Ewangelii, które doprowadziły do wytworzenia się postawy racjonalnej w podejściu do Biblii, a w konsekwencji do zakwestionowania jej historyczności i historyczności Jezusa. Początków tej postawy należy szukać już u Lutera, a bezpośrednim jej twórcą stał się H. S. Reimarus. Zwolennikami tej postawy byli następnie G. E. Lessing, K. F. Bahrđt oraz H. E. G. Paulus. Postawa ta doprowadziła Reimarusą do uznania Jezusa za oszusta; Bahrđt uznał, że Jezus był tylko narzędziem w rękach esseńczyków, a Paulus widział w Jezusie tylko nauczyciela wzniosłej moralności. Następny etap w liberalnej krytyce biblijnej wyznacza D. F. Strauss, który wprowadził do niej założenia racjonalno-idealistyczne wyprowadzone przede wszystkim z filozofii Hegla, czyli teorię mitu: Ewangelie w jego interpretacji są efektem konkretyzowania się oderwanych mitów we właściwie mało znanej postaci Jezusa Chrystusa. Dalszą kontynuacją stało się wydarzenie publiczne, znaczące i stanowiące element historii powszechnej.

W tym sensie wydarzeniem społecznym jest chrześcijaństwo, potwierdzone przez Tacyta, Swetoniusza i Ojców Apostolskich, do których należą: autor *Didache*, Klemens Rzymski, Hermas, Ignacy Antiocheński, Polikarp ze Smyrny, Pseudo-Barnaba, autor *Listu do Diogneta*, Papiasz. Ważnym dokumentem mówiącym o chrześcijaństwie jako fakcie społecznym jest list Pliniusza Młodszego do cesarza Trajana; potwierdzają ten fakt Tertulian i Justyn. Wielkie znaczenie dla potwierdzenia chrześcijaństwa jako faktu publicznego ma nauczanie chrześcijańskie, które, co wielokrotnie jest potwierdzone w Nowym Testamencie, opiera się na wydarzeniach ziemskiego życia Jezusa, który jest Chrystusem Zbawicielem. Oprócz Nowego Testamentu cennym źródłem ukazującym Jezusa wyznawanego przez chrześcijaństwo jest świadectwo Józefa Flawiusza oraz Pliniusza Młodszego. Tę samą prawdę znajdujemy potwierdzoną w pismach Ojców Apostolskich. Faktem publicznym są także Księgi Nowego Testamentu; świadczą o tym, wyliczone i omówione, najstarsze papirusy i kodeksy oraz przyjęte w całym Kościele cztery Ewangelie. Zwrócenie uwagi na chrześcijaństwo, chrześcijańskie nauczanie i pisma chrześcijan jako fakty publiczne poświadcza, że chrześcijaństwo jest religią historyczną, gdyż „wchodząc w dzieje ludzkie od swych początków stawało się tworzywem duchowym historii, powodującym jej rozwój i ciągle odradzającym kulturę i cywilizację” (s. 64). Chrześcijaństwo jest religią historyczną przede wszystkim dlatego, że przedstawia zbawienie jako wydarzenie dokonane w konkretnej postaci historycznej Jezusa Chrystusa, Boga-Człowieka. Chrześcijaństwo zawsze wiązano z konkretną postacią Jezusa Chrystusa, z Jego życiem,

śmiercią i zmartwychwstaniem. Istnienie historyczne Jezusa Chrystusa jest faktem, który nie podlega dyskusji.

Zwolennikiem poglądów Straussa był G. Bauer, który jako pierwszy zaprzeczył historyczności Jezusa Chrystusa; później pogląd ten rozszerzył się m.in. na szkołę holenderską. W XX w. problem Jezusa historii i Chrystusa wiary został podjęty przez Rudolfa Bultmanna, który w swoich badaniach doszedł do minimalistycznych wniosków, że Jezus istniał, że miał uczniów, że był wędrownym nauczycielem i że za swe mesjańskie idee został skazany na śmierć przez Pilata. Według Bultmanna w śmierci Jezusa dokonał się realny czyn zbawczy Boga, w Nim objawiło się w pełni i ostatecznie Słowo Boga wobec człowieka. Aby jednak słowo Boże było czytelne dzisiaj, domaga się demitologizacji. Współczesnymi spadkobiercami racjonalizmu teologicznego są religioznawcy marksistowsy; w Polsce m.in. Z. Poniatowski i J. Keller. Takie podejście do problemu historyczności Jezusa, słusznie akcentuje ks. Kulisz, opiera się na założeniach scjentystycznych, elementach idealistycznych filozofii Hegla oraz na pozytywistycznym pojęciu historii, stanowiących ducha ówczesnej epoki i filozofii tego okresu, a nie prawdziwego początku chrześcijaństwa.

W części drugiej otrzymaliśmy obraz Jezusa w aspekcie „wydarzenia społecznego”. W ukazaniu historyczności Jezusa autor odwołał się do starej metody badania historii, opracowanej przez H. Lacordaire'a, według którego historia to „dzieje ludzkiej aktywności, tworzące swoistą całość przyczynowo powiązanych elementów” (s. 31), które odczytuje się ze spisanych dokumentów. Zapis, aby miał walor historyczny (1), musi być dokumentem publicznym potwierdzonym przez współczesność, w której powstał, (2) spisane wydarzenia muszą być publiczne i (3) spisane wydarzenia muszą być elementem historii powszechnej. W tym ujęciu do historii przynależy i tworzy ją.

Zaprezentowane tu opracowanie ks. J. Kulisza *Jezus w świetle historii* stanowi cenny wkład we właściwe ustawienie ważnego problemu teologicznego: Jezus historii — Chrystus wiary. Jego niewątpliwą zaletą jest ukazanie Jezusa jako wydarzenia o szerokim podłożu społecznym, co jest ważnym dopowiedzeniem do argumentu za Jego historycznością. W takim ujęciu zagadnienia nowego znaczenia nabierają m.in. pozachrześcijańskie świadectwa o Jezusie Chrystusie i chrześcijaństwie, które przestają być tylko argumentami apologetycznymi. Całość opracowania charakteryzuje się syntetycznością, przejrzystością i sumiennością, które zachęcają do jego lektury.

ks. Janusz Królikowski, Rzym

Roman Stanisław ZDZIARSTEK OP. *Chrystianologia świętego Pawła, T. 1. Aspekt ontyczny*, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1989, s. 270.

Kim jest chrześcijanin? — to pytanie nieustannie staje przed wszystkimi, którzy noszą to szczytne i zobowiązujące miano. Pytanie to, będąc pytaniem o chrześcijańską tożsamość, ciągle domaga się nowych odpowiedzi na miarę czasów i sytuacji, w które wchodzi i przeżywa każdy chrześcijanin; domaga się niejako podwójnej odpowiedzi, odpowiedzi obiektywnej, opartej na danych, jakich dostarcza Biblia, oraz odpowiedzi subiektywnej, którą każdy wypowiada swoim życiem. Obydwie odpowiedzi są oczywiście ze sobą organicznie połączone, odpowiedź subiektywna może być budowana i weryfikowana wyłącznie w świetle danych obiektywnych.

Bardzo cenną obiektywną odpowiedzią na pytanie o istotę chrześcijanina jest książka o. R. S. Zdziarstka OP *Chrystianologia świętego Pawła*, którą udostępniło nam Polskie Towarzystwo Teologiczne; autor wyprowadza tę odpowiedź na podstawie listów św. Pawła, które odgrywają w niej uprzywilejowaną rolę.